

ETO: 81'373.7

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

821.135.2(4-191.2)

811.112.2

811.163.41

811.511.141

DOI: 10.19090/hk.2025.4.96-129

KOBETITS Dénes

Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar

Német Nyelv és Irodalom Tanszék

Újvidék, Szerbia

denes.kobetits@gmail.com

ORCID 0009-0002-1951-6763

A *DISZNÓ* A MAGYAR, A SZERB ÉS A NÉMET FRAZEOLÓGIÁBAN

The lexeme *disznó* (pig) in Hungarian, Serbian
and German phraseology

Disznó (svinja) u mađarskoj, srpskoj
i nemačkoj frazeologiji

A *disznó* a magyarok egyik rendkívül jelentős háziállata, amely gazdaságilag, de a kultúra és a hétköznapi élet szempontjából is releváns. A magyar kultúrán kívül más nemzetek is fontos állatnak tartják a *disznót*, így hát nem meglepő, hogy fontos szerep jutott neki a frazeológiában is. A magyar, a szerb és a német nyelvterület és kultúra között fennálló kölcsönhatások miatt különösen érdekes megvizsgálni, hogy ez az állat miként jelenik meg e nyelvek frazémáiban. Kutatásommal azt mutatom be, hogy a magyar szótárakból gyűjtött *disznó* vezérszavú frazeológiai egységek megfeleltethetők-e a szerb és a német nyelvben, és ha igen, milyen fokú ekvivalenssel rendelkeznek. Kontrasztív vizsgálódásom által illusztrálom, hogy milyen különbségek és hasonlóságok léteznek az említett frazémák jelentésében és használatában a három nyelvben. A kutatás eredményei alapján elmondható, hogy a teljes megfelelések aránya alacsony, ugyanakkor a frazémák csaknem felénél valamilyen fokú ekvivalencia figyelhető meg.

Kulcsszavak: kontrasztív frazeológia, magyar frazeológia, szerb frazeológia, német frazeológia, *disznó*

A disznó mint szimbólum

A disznó valószínűleg spontán domesztikálódott, mégpedig a települések szélén található hulladékhalomoknak köszönhetően, így szegődött az ember mellé. Házasítása csaknem 10 000 évvel ezelőtt kezdődött, először Kelet-Ázsiában, majd Európában is – az utóbbi kontinensen az első nyomai nagyjából i. e. 4000-ig nyúlnak vissza. A magyarság már a honfoglalás előtt ismerte a disznót (Magyar néprajzi lexikon).

A disznó, illetve a sertés sok más nép kultúrájában is nagy szerepet játszott, elsősorban az állattenyésztésben. Talán ez lehet az oka annak, hogy a disznót fontos árucikknek, élelemnek és ünnepi ételnek tekintik. A háziállatként nevelt disznó a bőség jele; Japánban például a bátorság és a hősiesség megtestesítője (Pál–Újvári 1997, 85). Ezenkívül a termékenység jelképeként is számontartják (Vígh 2019, 73–76). Ezekről a pozitív konnotációktól eltekintve azonban a szakirodalom nem tulajdonít túl sok előnyös attribútumot a disznó szimbólumának.

Noha bizonyos források felhívják a figyelmet arra, hogy a házasított disznó és a vaddisznó motívuma külön kezelendő, több lexikonban is egyetlen szócikk alatt szerepel mindkettő. Így a vaddisznóhoz hasonlóan, amely főként a féktelenség és az erőszakosság jelképe (Pál–Újvári 1997, 85), a házasított disznó is túlnyomórészt negatív jelentéssel bír. A disznó a tisztátalanság, a mocskok, a szenny, az ostobaság, a butaság, a falánkság és az elzüllés jelképe; az ikonográfiában gyakran visszataszító emberek ábrázolására használták. Ezenfelül démoni erőkkel is összefüggésbe hozzák, és a Bibliában a bujaság megtestesítőjeként szerepel (Vígh 2019, 73–76).

Az elemzésemben azzal foglalkozom, hogy a magyar *disznó* vezérszavú frazémák milyen fokú ekvivalenssel rendelkeznek a szerbben és a németben. Emellett arra is kitérek, hogy a disznó szimbólumának jelentései miképpen jutnak kifejezésre a vizsgált frazémákban, valamint arra, hogy a három nyelvben adódnak-e esetleges különbségek (vagy hasonlóságok) a pozitív és negatív jelentéssel rendelkező frazeológiai egységek gyakoriságát illetően. A dolgot kiinduló nyelve a magyar.

A magyar, szerb és német nyelv kontrasztív frazeológiai vizsgálata e három kultúra közötti interakciók miatt releváns. A magyarok és a szerbek évszázadok óta szomszédságban élnek, Vajdaság területén pedig egyazon országban. Szoros a kapcsolat a német nyelvterülettel is, hiszen Magyarország és Ausztria szomszédos országok, az Osztrák–Magyar Monarchia idején pedig egy államot képeztek. Emellett a főként a 18. század derekán délebbre vándorló ún. Duna menti svábok mind a magyarokkal, mind a szerbekkel évszázadokon keresztül együtt éltek. A magyar–német frazeológiai párhuzamokra például már Földes

is felhívta a figyelmet német–magyar kontrasztív vizsgálataiban (Földes 1990, 169). Érdekes megfigyelni, hogy ezek a sokrétű érintkezések miként nyilvánulnak meg a frazeológiában.

A kutatásról

A forrásanyag begyűjtéséhez öt magyar, négy szerb, öt német és négy kétnyelvű frazémagyűjteményt használtam. A magyarban Bárdosi Vilmos (2004), Forgács Tamás (2004), T. Litovkina Anna (2005), O. Nagy Gábor (2010), valamint Erdélyi János (1862) gyűjtéseire támaszkodtam. A szerbben Josip Matešić (1982), Đorđe Otašević (2012), Antica Menac, Željka Fink-Arsovski és Radomir Venturin (2003), valamint a Matica srpska szerb szótárát (2011), a németben pedig Wolf Friedrich (1966), Lutz Röhrich (2004), Hans Schemann (2011), Karl Friedrich és Wilhelm Wander (1876) gyűjteményét, valamint Peter Udem online frazéma-adatbázisát konzultáltam. Ezenkívül két német–szerbhorvát frazeológiai szótárát, mégpedig Pavica Mrazović és Ružica Primorac (1991), valamint Helmut Weinberger (2012) gyűjteményeit, továbbá Vajda József és Mirjana Burzan (1984) magyar–szerbhorvát és Andrić Edit (2024) magyar–szerb frazeológiai szótárát használtam.

A vizsgált szótári anyag begyűjtése során a magyarban összesen 114 frazémát találtam a *disznó*¹ vezérszóval: 11-et Forgácsnál, 20-at Bárdosinál, 11-et T. Litovkinánál, 37-et Erdélyi és 75-öt O. Nagy gyűjteményében. Ezekből mind az öt gyűjteményben csupán egyetlen frazéma található meg, 3 frazéma három szótárban, míg 10 két szótárban fordul elő. Ami az egyes gyűjtéseket illeti, 3 frazéma kizárólag Forgácsnál, 6 csak Bárdosinál, 4 csak T. Litovkinánál, 24 csak Erdélyinél és 42 csak O. Nagynál fordul elő; ezáltal az összes begyűjtött frazéma több mint egyharmada (36,8%) csak az utóbbinál szerepel. Csupán 14 olyan frazeológiai egységet azonosítottam, amelyek egynél több szótárban szerepelnek (12,3%).

A szerb forrásanyag a magyarhoz – de a némethez képest is – jóval szegényesebb, mindössze 11 frazeológiai egységre akadtam, amelyek a *disznót* (szerb: *svinja*) tartalmazzák. Ezek közül 3 a Matica gyűjteményéből, 4 Matešić, 5 Otašević, és csupán egyetlenegy Menac, Fink-Arsovski és Venturin szótárából származik.

A németben összesen 234 példát gyűjtöttem össze, amelyekben a *disznó* (német: *Schwein*) szerepel: 18 Schemann szótárából, 23 Röhrich gyűjtémé-

¹ A forrásanyag olyan frazémákra is kiterjed, amelyekben a *disznó* valamilyen szóösszetétel részét képezi, pl. *disznóól*, *disznósajt*, *disznóláb* stb.

nyéből, 9 Friedrichtól, 169 Wandertól² és 16 az Udem-féle online frazémadatbázisból származik.

Annak érdekében, hogy a forrásanyag lehetőleg nagyszámú frazeológiai egységet ölelhessen fel, a kutatásom a tágabb értelemben vett frazémadefinícióból indul ki. Ebből kifolyólag frazeológiai egységnek olyan állandósult szókapcsolatokat tekintek, amelyek a polilexikalitás és a lexikális rögzültség tulajdonságával rendelkeznek: legalább két szóból állnak, szókészleti egységet alkotnak, nagyrészt kötöttek és lexémákhoz hasonlóan használatosak. Az idiomatikusság, amin azt értjük, hogy a szerkezet jelentése nem vezethető le az összetevők jelentéseinek összegzése révén, nem játszott szerepet a frazémák begyűjtése során (Forgács 2007, 20–21).

A kijegyzett frazeológiai egységeket először aszerint csoportosítottam, hogy a vizsgált nyelvek közül hányban van jelen olyan azonos vagy hasonló jelentésű frazéma, amelyben a *disznó* (szerb: *svinja*, német: *Schwein*) vezérszó szerepel. A példák további kategorizálásához Forgács Tamás (2007, 247–268) megfeleléstípusait alkalmaztam, így a vizsgált frazeológiai egységeket a teljes, a részleges, a jelentésekvivalencia, valamint a nulla ekvivalencia kategóriák alapján írtam le.

Teljes ekvivalensnek azokat a frazémákat tekintem, amelyek mindhárom nyelvben ugyanazokkal a szintaktikai és lexikológiai tulajdonságokkal rendelkeznek, megegyező jelentés mellett. Ezek a frazémák esetleg minimálisan térnek el egymástól, például egy-egy elem vagy tulajdonság tekintetében, ha azok alapvető nyelvtipológiai különbségekből fakadnak.³ A részleges ekvivalenciánál szerkezeti vagy lexikai különbségek figyelhetők meg. Jelentésekvivalenciáról akkor beszélhetünk, ha a frazéma szerkezete és a lexikai kitöltöttsége is teljesen különbözik a magyaréhoz képest, azonban a jelentése megegyezik vagy hasonló. A nulla ekvivalenciánál pedig egy frazéma jelentése egyáltalán nem létezik valamilyen frazeológiai egység formájában. Ezeket a frazémákat csak körülírással, parafrázis segítségével lehet kifejezni a másik nyelvben.

² Wander gyűjteményében valójában ennél több frazeológiai egység található a *disznó* (német: *Schwein*) címszó alatt. Számos frazémát azonban nem vettem fel a forrásanyagba, mivel egyesek nyelvjárásokból származnak (62), továbbá akadtak olyan szólások is, amelyeket maga Wander rekonstruált frazémaként jelölt meg (86), így kódoltságuk a németben nem egyértelműen bizonyítható.

³ Pl. *Úgy eszik, mint a disznó* (szerb: *Jesti kao svinja*, német: *Er frisst wie ein Schwein*). Ezek a frazémák teljes ekvivalensek (lásd az 1-es számú táblázatot), de különbözik a névelő használata: a magyarban határozott névelő szerepel, a szerbben nincs névelő, míg a németben az *ein* (magyar: *egy*) határozatlan névelő használatos. A *disznók elé gyöngyöt szór valaki* szerb megfelelésében (*bacati/baciti biser pred svinje*) pedig más a szórend, ettől függetlenül teljes ekvivalenciáról beszélhetünk (lásd a 4-es számú táblázatot): *bacati/baciti* = *dobni*; *pred svinje* = *disznók elé*.

A magyar, szerb és német nyelvben előforduló frazémák

Az első csoportba azok a frazémák tartoznak, amelyek mindhárom nyelvben tartalmazzák a *disznó* vezérszót, illetve annak szerb és német megfelelőjét. Ezek között azonban az ekvivalencia különböző fokozatait figyelhetjük meg.

Teljes ekvivalencia a szerbben és a németben

Az első alcsoportban azok a frazémák találhatók, amelyek teljes ekvivalensekkel rendelkeznek a szerbben és a németben is. Azonban vannak olyan frazeológiai egységek is, amelyek a teljes ekvivalens mellett más fokú megfeleléssel is rendelkeznek. Ezeknél a példáknál az ekvivalenciájuk foka szögletes zárójelben szerepel: teljes ekvivalencia [T], részleges ekvivalencia [R].

Magyar	Jelentés	Szerb	Német
<i>Részeg/bevedel, mint a disznó.</i>	Részeges, alkoholist.	<i>Pijan kao svinja.</i>	<i>Voll [R] / besoffen sein wie ein Schwein⁴ [T]; Das Schwein läuft mit dem Fasshahn weg.⁵ [R]</i>
<i>Részeg disznó.</i>	Részeges, alkoholist.	<i>Pijana svinja.</i>	<i>Ein besoffenes Schwein.</i>
<i>Nem őriztünk együtt disznót!</i>	Nem vagyunk annyira jóban, hogy így bizalmaskodj(on) velem.	<i>Nije netko s kim svinje čuvao [T]; Nismo zajedno svinje čuvali [T]; Nije netko s kim svinje pasao⁶ [R]; Nismo zajedno svinje pasli⁷ [R]; Nismo zajedno ovce/koze čuvali (pasli).⁸ [R]</i>	<i>Noch keine Schweine miteinander gehütet haben.⁹</i>

⁴ 'Tele van/ittas, mint egy disznó.'

⁵ 'A disznó elfut a csapolóval.'

⁶ 'Nem legeltettünk együtt disznókat.'

⁷ 'Nem legeltettünk együtt disznókat.'

⁸ 'Nem őriztünk/legeltettünk együtt birkákat/kecskéket.'

⁹ 'Még nem őriztünk együtt disznókat.'

<i>Kövé</i> r disznó valaki.	Nagyon kövér.	<i>Debela svinja.</i>	<i>Ein fettes Schwein</i> [T]; <i>Eine fette Sau</i> . ¹⁰ [R]
<i>Úgy eszik, mint</i> <i>a disznó.</i>	Csúnyán eszik.	<i>Jesti kao svinja</i> . ¹¹	<i>Er frisst wie ein</i> <i>Schwein</i> ¹² [T]; <i>Haben</i> <i>wir Schweine am</i> <i>Tisch</i> ? ¹³ [R]

1. táblázat

A *disznó* minden bizonnyal hasonlóképpen mutatkozik a magyarban, a szerbben és a németben, ugyanis a mindhárom nyelvben megegyező frazeológiai egységek túlnyomóan negatív jelentéssel bírnak, negatív emberi tulajdonságokat fejeznek ki. Az első példánál a német variánsban minimális eltérés figyelhető meg, mégpedig a *voll* (‘tele’) melléknév és a *besoffen*, a német *sich besaufen* ige (‘piálni/vedelni’) befejezett melléknévi igenévi alakjából levezetett melléknév esetében, amelyek alternatívan használhatóak. Ezek a németben az igénytelen stílusréteghez tartoznak – a magyar *részeg* megfelelője a németben inkább a *betrunken* lenne. A feltüntetett frazémák viszont egyik német gyűjtemény alapján sem sorolandóak az igénytelen stílusréteghez, emiatt nem vélek stílári különbséget felfedezni. A jelzős szerkezetet képező rokon értelmű *részeg disznó* szintén teljes ekvivalenciát mutat.

A harmadik példánál az ekvivalencia mértéke attól függ, hogy a magyar és a szerb frazémát mely német megfelelővel hasonlítjuk össze. A teljesen ekvivalens *ein fettes Schwein* német frazémának van egy másik változata is, amelyben a *disznó* helyett a *kocával* példálózunk (német: *Sau*), ami – mint ahogyan a dolgozatból ki fog derülni – nem egyedüli eset.¹⁴ Ennek köszönhetően ez a frazéma csak részleges ekvivalensnek tekinthető.

Több frazémához tartozik más olyan megfelelés is, amelyeknél teljes ekvivalencia nem állapítható meg. Az első példa második német részleges megfe-

¹⁰ ‘(Valaki) egy kövér koca.’

¹¹ ‘Enni, mint a disznó.’

¹² ‘Úgy eszik/zabál, mint egy disznó.’

¹³ ‘Disznók vannak az asztalnál?’

¹⁴ A *Sau* elsődleges jelentése „nőstény disznó”, másodlagosan azonban egyes értelmező szótárak szerint általánosan vonatkozhat a házi disznóra is (német: *Schwein*). Az utóbbi jelentés azonban inkább a tájnyelvre jellemző (Dudenredaktion). Mivel a *Sau* elsődleges konnotációja a *koca* (DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache; Götz 2015, 932), a dolgozatban a német *Schwein* (disznó) és *Sau* (koca) lexémákat nem kezeltem szinonimaként.

lelésénél csupán a *disznó* vezérszó a közös elem, ettől eltekintve a lexikális kitöltöttség különbözik. Az ötödik példa esetében a lexikális kitöltöttség csaknem teljesen megegyezik a magyar frazémáéval, viszont a kijelentő mondat helyett kérdő mondatral is kifejezhető az adott frazeológiai egység, ami szintaktikai eltéréshez vezet.

Teljes ekvivalencia az egyik és részleges ekvivalencia a másik nyelvben

A második alcsoportozáshoz azok a frazémák tartoznak, amelyek az egyik nyelvben teljes, míg a másikban részleges ekvivalenssel rendelkeznek:

Magyar	Jelentés	Szerb	Német
<i>(Olyan) kövér, mint a (egy) disznó.</i>	Nagyon kövér.	<i>Debeo kao svinja.</i> ¹⁵ [T]	<i>Ein fettes Schwein</i> [R]; <i>Eine fette Sau.</i> ¹⁶ [R]
<i>Hol őriztünk együtt disznót?</i>	Nem vagyunk annyira jóban, hogy így bizalmaskodj(on) velem.	<i>Nije netko s kim svinje čuvao (pasao)</i> [R]; <i>Nismo zajedno svinje (ovce/koze) čuvali (pasli).</i> [R]	<i>(Wo) haben wir zusammen Schweine gehütet?</i> ¹⁷ [T] <i>(Wo) haben wir zusammen Säue gehütet?</i> ¹⁸ [R]

2. táblázat

A szerb *debela svinja* mellett (lásd az 1-es számú táblázatot) létezik egy szóláshasonlat is a szerbben, amely teljesen megegyezik az első magyar frazémáéval, a németben azonban erre nincs példa. A második példa pedig rokon értelmű az 1-es számú táblázat második frazémájával, azonban más a szerkezete: a magyarban ez a frazeológiai egység kérdő mondatként is létezik ugyanúgy, mint a németben. A *hol* (német: *wo*) kérdőszó opcionális a németben, azonban az azzal rendelkező variáns is előfordult a forrásanyagban. Ebben a megfelelésben az egyedüli minimális eltérés a magyarhoz viszonyítva a többes szám: *Schweine* = *disznók*.

¹⁵ 'Kövér, mint a/egy disznó.'

¹⁶ '(Valaki) egy kövér disznó/koca.'

¹⁷ '(Hol) őriztünk együtt disznókat?'

¹⁸ '(Hol) őriztünk együtt kocákat?'

Részleges ekvivalencia a szerbben és a németben

A harmadik alcsoportban azok a frazémák találhatók, amelyek szintén mindhárom nyelvben tartalmazzák a *disznó* vezérszót, azonban a szerb és a német megfeleltetések csupán részleges ekvivalensek:

Magyar	Jelentés	Szerb	Német
<i>Pizsok disznó valaki.</i>	Szemtelen, arcátlan, pimasz.	<i>Biti svinja (prema nekome).</i> ¹⁹	<i>Ein Schwein sein</i> ²⁰ ; <i>Sich wie ein Schwein benehmen.</i> ²¹
<i>Disznóbőr az orcája.</i>			
<i>Olyan, mint a (egy) disznó.</i>	Nagyon piszkos, mocskos személy.	<i>Prljav kao svinja.</i> ²²	
<i>Olyan, mint aki (talán) disznókkal hált.</i>			
<i>Kövére valaki, mint a barátok disznaja.</i>	Nagyon kövér.	<i>Debeo kao svinja. Debela svinja.</i>	<i>Ein fettes Schwein; Eine fette Sau.</i>
<i>Olyan, mint a (egy) disznóól.</i>	Nagyon piszkos, rendetlen (helyiség).	<i>Kao u svinjcu.</i> ²³	<i>Wie ein Schweinestall aussehen</i> ²⁴ ; <i>Wie in einem Schweinestall / Saustall</i> ²⁵
<i>Nem ketten őriztük a disznócsordát!</i>	Nem vagyunk annyira jóban, hogy így bizalmaskodj(on) velem.	<i>Nije netko s kim svinje čuvao (pasao). / Nismo zajedno svinje (ovce/koze) čuvali (pasli).</i>	<i>Noch keine Schweine miteinander gehütet haben; (Wo) haben wir zusammen Schweine (Säue) gehütet?</i>
<i>Kivel voltál disznópásztor?</i>			

¹⁹ 'Egy disznó (valakivel szemben).'

²⁰ 'Valaki disznó.'

²¹ 'Úgy viselkedni, mint egy disznó.'

²² 'Piszkos, mint a disznó.'

²³ 'Mint a disznóólban.'

²⁴ 'Úgy néz ki, mint egy disznóól.'

²⁵ 'Mint egy disznóólban/kocaólban.'

<i>A disznó sem tudja, mitől hízik.</i>	Mindent megeszik.	<i>Od čega je svinja sita, od tog je i debela²⁶; Jesti sve što mu pod ruku dođe.²⁷</i>	<i>Das Schwein weiß nicht, woher es fett wird.²⁸</i>
---	-------------------	--	---

3. táblázat

Az első két rokon értelmű példánál a szerbben és a németben is lexikai hiány figyelhető meg a magyarhoz képest. A harmadik és negyedik magyar frazéma jelentése szintén megegyező, azonban lexikai kitöltöttség szempontjából jelentősen eltérnek egymástól ugyanúgy, mint a szerb és német megfelelőik. A német ekvivalensek különösen érdekesek, mivel az első négy magyar frazéma jelentését ötvözik – tehát vonatkozhatnak egy szemtelenül viselkedő személyre, ugyanakkor kifejezhetik azt is, hogy valaki olyan piszkos és rendetlen, mint egy disznó. Ha azonban a szerb *biti svinja* és a német *ein Schwein sein* frazémákat vetjük össze, ezek formailag teljesen megegyeznek – a különbség egyedül a németben fellépő jelentéstöbbletben rejlik.

Az ötödik frazéma ekvivalensei már korábban előfordultak a teljes ekvivalenciánál (lásd a 2-es számú táblázatban), ugyanakkor a magyarban ennek a szóláshasonlatnak az esetében létezik egy variáns, amelyben hozzáadódik a *barátok* komponens. Ezáltal a szerb és német szólások csak részleges ekvivalensek.

A hatodik példánál a szerbben és a németben morfoszintaktikai eltérés is megfigyelhető (előjárószós szerkezet az egyszerű főnévi szerkezet helyett), valamint az utóbbi egyik variánsában lexikális különbség is adódik (*kocaól* a *disznóól* helyett).

A hetedik és nyolcadik példa megfeleltetéseiről is szó esett már a dolgozatban (lásd az 1-es számú táblázatban), azonban ezek a frazémák több rokon értelmű variánssal rendelkeznek. E két példának a szerb és a német szólások csupán részlegesen felelnek meg.

Az utolsó magyar frazéma két szerb részleges ekvivalenssel is rendelkezik, a német megfeleltetésnél pedig csupán kisebb lexikális eltérések jelentkeznék: *nicht* = *nem* (a *sem* helyett); *wird fett* = *kövérré lesz* (a *hízik* helyett).

²⁶ 'Amitől a disznó jóllakik, attól kövér is.'

²⁷ 'Mindent megeszik, ami a keze alá kerül.'

²⁸ 'A disznó nem tudja, honnan lesz kövér.'

Disznó vezérszavú frazémák a magyarban és valamelyik másik nyelvben

A második csoportba azok a frazémák tartoznak, amelyek a magyar mellett csupán a vizsgált nyelvek egyikében tartalmazzák a *disznó* vezérszó megfelelőjét, a harmadik nyelvben pedig részleges, szemantikai vagy nulla ekvivalenssel rendelkeznek.

A disznó vezérszó a szerbben

Az első alcsoportban csak a szerbben szerepel a disznó:

Magyar	Jelentés	Szerb	Német
<i>Annyit zabál, mint a disznó.</i>	Sokat eszik.	<i>Najesti se kao svinja</i> [T]; <i>Jesti kao svinja</i> ²⁹ [T]; <i>Jesti kao mečava/gladna godina</i> . ³⁰ [R]	<i>Essen (futtern) wie ein Scheunendrescher</i> . ³¹
<i>Disznók elé gyöngyöt szór valaki.</i>	Olyanokra pazarol (szellemi) értékeket, akik azokra méltatlanok, azokat nem tudják kellően értékelni.	<i>Bacati/baciti biser pred svinje</i> [T]; <i>Bacati/baciti biser pred krmke</i> . [R]	<i>Perlen vor die Säue werfen</i> . ³²
<i>Gyöngyöt nem szokás a disznó elé szórni.</i>			
<i>Hazug disznó.</i>	Hazudozó személy.	<i>Lažljiva svinja</i> [T]; <i>Lagati kao pas</i> ³³ [R]; <i>Debelo/masno lagati</i> . ³⁴ [R]	<i>Lügen wie gedruckt</i> . ³⁵

²⁹ 'Eszik, mint a disznó.'

³⁰ 'Eszik, mint a hóvihar/az éhes év.'

³¹ *Eszik, mint a cséplő*. Ez a frazéma létezik a magyarban is.

³² 'Kocák elé gyöngyöt dobni.'

³³ 'Hazudik, mint a kutya.'

³⁴ 'Kövérén/zsírosan hazudni.'

³⁵ 'Úgy hazudik, mintha nyomtatná.'

<i>A szomszéd/más disznaja kövérebb.</i>	A másé rendszerint szebbnek, jobbnak tűnik fel, mint a magunké.	<i>Komšijina svinja uvek deblja [T]; Kod komšije je trava uvek zelenija [R]; Trava je uvek zelenija na drugoj strani.</i> ³⁶ [R]	<i>Das Gras ist grüner auf der anderen Seite (des Zaunes).</i>
--	---	---	--

4. táblázat

A szerbben mind az öt frazéma esetében teljes egyezés figyelhető meg, azonban mindegyikhez találtam néhány részleges ekvivalenst is. A német frazémák mindegyike csupán részleges ekvivalens.

Az első példában a németben csak egy minimális lexikai különbség figyelhető meg, mégpedig éppen a vizsgált vezérszónál: a *disznó* helyett a *cséplő* (német: *Scheunendrescher*) szerepel; a szerkezet teljesen megegyezik.

Hasonlóan kicsi a különbség a második példában, ami nem is meglepő, hiszen bibliai eredetű frazémáról van szó (Bárdosi 2015, 115; T. Litovkina 2005, 103), amely számos nyelvben előfordul (pl. angol: *cast pearls before swine*). Itt a németben a *disznók* helyére a *kocák* lépnek (német: *Säue*) – erről a jelenségről már szó esett a dolgozatban (lásd a 14. számú lábjegyzetet). A szerb ekvivalensben szintén alternatívaként használható a *krmke* (magyar: *kocák*, német: *Säue*). Ami fejtörést okozott, az az, hogy Bárdosi frazeológiai etimológiai szótárában ennél a frazémánál a német nyelvű megfelelés a *disznó* vezérszóval is szerepel: *Perlen vor die Säue/Schweine werfen* (Bárdosi 2015, 115). Mivel a német frazeológiai szótárak egyikében sem akadtam rá erre az alakra, ezt a frazémát nem soroltam azok közé a frazémák közé, amelyeknél mindhárom nyelvben szerepel a *disznó* vezérszó.

A harmadik példa rokon értelmű frazéma, azonban az előző magyar frazeológiai egységhez képest lexikai eltérés figyelhető meg, továbbá csak a magyarban létezik tagadó változat. Emiatt ennek a variánsnak a szerb és a német megfelelői csupán részleges ekvivalensei.

³⁶ Az utolsó szerb szemantikai ekvivalens teljesen megegyezik a német frazémával. Valószínűleg egy angolból származó tükörfordításról lehet szó: *the grass is greener on the other side (of the fence/hill)* ('a fű zöldebb a másik oldalon/a kerítés/a domb másik oldalán') (Warren–McCaig 1994, 99). A német frazemaszótárban is megtalálható (DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache), a szerb megfelelőjét viszont sem frazémagyűjteményben, sem értelmező szótárban nem találtam. Megbízható forrás híján kérdéses, hogy kodifikált frazeológiai egységről van-e szó, mivel a szerb ekvivalens leginkább újságcikkekben vagy internetes oldalakon fordul elő.

A disznó vezérszó a németben

A második alcsoportoz tartozó frazémák csupán a németben tartalmazzák a *disznó* vezérszót:

Magyar	Jelentés	Szerb	Német
<i>Lusta disznó.</i>	Nagyon lusta.	<i>Lenja buba/mrcina.</i> ³⁷	<i>Ein faules Schwein.</i>
<i>Lusta (rest), mint a disznó.</i>			
<i>Disznó szerencséje van.</i>	Nagyon szerencsés személy.	<i>Imati ludu/vrašku, đavolsku sreću</i> ³⁸ ; <i>Biti srećne ruke</i> ³⁹ ; <i>Puna šaka brade.</i> ⁴⁰	<i>Schwein haben.</i>
<i>Disznója/disznaja van.</i>			
<i>Aki korpa közé vegyül, megeszik a disznók.</i>	Ha valaki rossz társaságba keveredik, ő is bajba kerül.	<i>Skim si, takav si</i> ⁴¹ ; <i>S kim te vide s tim te i pišu.</i> ⁴²	<i>Wer sich unter die Kleie mischt, den fressen die Schweine.</i>
<i>Sok lúd disznót győz.</i>	Ha sokan összefognak, még az erősebb ellenfelet is legyőzhetik.	<i>Kad se slože, i slabi su jaki</i> ⁴³ ; <i>Gde je sloga tu je i pobeda</i> ⁴⁴ ; <i>Ljubav i sloga nemoguće omoguće</i> ⁴⁵ ; <i>Jača su dvojica nego sam Radojica</i> ⁴⁶ ; <i>Dva lešnika orahu su vojska.</i> ⁴⁷	<i>Ein Schwein sei noch so kühn, viel der Hunde richten es zu Grunde.</i> ⁴⁸

5. táblázat

³⁷ 'Lusta bogár/döglött állat.'

³⁸ 'Örült/ördögi szerencséje van.'

³⁹ 'Szerencsés a keze.'

⁴⁰ 'Teli maroknyi szakáll.'

⁴¹ 'Olyan vagy, mint akivel vagy.'

⁴² 'Olyannak írnak le, mint azt, akivel látnak.'

⁴³ 'Amikor összefognak, a gyengék is erősek.'

⁴⁴ 'Ahol egység van, ott győzelem is van.'

⁴⁵ 'A szerelem és az egység a lehetetlent is lehetségessé teszik.'

⁴⁶ 'Ketten erősebbek, mint Radojica egyedül.'

⁴⁷ 'Kettő dió a mogyorónak hadsereg.'

⁴⁸ 'Bármilyen bátor legyen is a disznó, a sok kutya elbánik vele.'

E csoport első négy példája két-két rokon értelmű frazéma, amelyek egymáshoz képest szerkezetükben különböznek. A németben már megfigyelhettük, hogy a teljes ekvivalencia gyakran egyetlen elemen múlik. Több szólásban is más állattal vagy valamilyen tárggyal példálózunk, mint a magyarban (lásd a 4. táblázat első és második példáját). Ez a jelenség előfordul a szerbben is: az első példánál a *disznót* a *bogár* (szerb: *buba*) helyettesíti, míg a német frazéma teljes mértékben megfelel a magyar *lusta disznó* frazeológiai egységnek. A *lusta (rest), mint a disznó* szóláshasonlat szerb és német megfelelései azonban csupán részleges ekvivalensek.

A harmadik példának az első szerb frazéma részleges megfelelője, míg a második és harmadik szerb megfelelés csupán szemantikai ekvivalens. A negyedik magyar és a német frazéma között viszont teljes ekvivalencia figyelhető meg, hiszen a *disznója/disznaja van* a német *Schwein haben* tükörfordításaként került a magyar nyelvbe. Eredete talán az erős disznó ütőlapra vezethető vissza egyes kártyajátékokban. Más nézetek szerint azonban a disznó eredetileg fokozó, nyomatékosító szereppel rendelkezett, ami más állatokra is jellemző, mind a magyarban, mind a németben (pl. *kutya meleg* – *Hundehitze*, *állati nagy* – *tierisch groß*, *disznó szerencse* – *Schweineglück*). Így társulhatott a disznó a szerencséhez, ami a frazéma második változatánál jól látható. Valószínűbb azonban, hogy a kifejezés egy középkori szokásra vezethető vissza: a német lovászünnepeken és versenyeken azok, akik nem nyertek semmilyen díjat, vigaszként általában egy disznót kaptak – így kezdték el használni a szófordulatot az érdemtelenül szerencsés emberekre (Bárdosi 2015, 114–115; Röhrich 2004, 1441).

Az ötödik példa szintén érdekes: Forgács szerint a német megfelelés valószínűleg a magyar frazéma tükörfordítása, mivel a német frazeológiai szótárak nem ismerik ezt a kifejezést (Forgács 2005, 105). A német változat valóban szó szerinti fordításnak tűnik, és nehéz fellelni szótárakban. Ugyanakkor rábukantam egy frazémagyűjteményben, amely közmondásként jelöli (Zentner 2003, 394).

A *sok lúd disznót győz* számos szemantikai ekvivalenssel rendelkezik a szerbben, de a németben létezik egy részleges megfeleltetés is, amely ugyan ezt a gondolatot fejezi ki. A jelentésen kívül ebben az esetben a *sok* (német: *viel*) és a *Schwein* vezérszó a közös elemek, azonban a *lúd* helyett a németben a *kutyák* (*Hunde*) győzik le a disznót.

A disznó vezérszó a németben és nulla ekvivalencia a szerbben

A harmadik alcsoport frazémái csak a német nyelvben rendelkeznek olyan megfeleléssel, amely tartalmazza a *disznó* vezérszót, a szerbben viszont nem feleltethetők meg semmilyen szólásnak. Fordított példákat nem találtam:

Magyar	Jelentés	Német
<i>A disznónak meg a fősvénynek holta után van haszna.</i>	A fősvény vagyónához az örökösök csak holta után jutnak, a disznónak csak a disznóvágás után veszik hasznát.	<i>Schweine und Geizhalse nützen erst nach ihrem Tode.</i>
<i>Ki disznó után indul, pocsétába kerül/vezetetik.</i>	Aki hitvány ember tanácsára hallgat, vagy példáját követi, bajba kerül.	<i>Wer Schweine streichelt, fällt leicht in Dreck.</i> ⁴⁹
<i>Ki disznó után indul, mocsárba jut.</i>		
<i>Ha a disznónak szarva volna, kanászt sem lehetne mellé fogadni / egy kazal sem maradhatna.</i>	Ha a disznónak szarva volna, a világ összeomlana.	<i>Wenn die Schweine Hörner hätten, möchte der Teufel Sautreiber sein.</i> ⁵⁰
<i>Okos (eszés) disznó mély gyökeret ránt.</i>	Aki okos, az ügyesen intézi a dolgait.	<i>Das blöde Schwein wühlt die tiefen Wurzeln auf</i> ⁵¹ ; <i>Stille Schweine wühlen die größten Wurzeln auf.</i> ⁵²
<i>Nem döglik meg a disznó bor nélkül.</i>	A disznótorhoz a borozás is hozzátartozik.	<i>Wenn gebraten ist das Schwein, so gehört dazu ein guter Wein.</i> ⁵³

6. táblázat

Míg az első példában a német ekvivalens teljesen megegyezik a magyar frazeológiai egységgel (attól eltekintve, hogy a *Schweine* és a *Geizhalse* a németben többes számúak), addig a második és harmadik, rokon értelmű példák egy közös, részleges ekvivalenssel rendelkeznek. A negyedik példa német

⁴⁹ 'Aki disznókat simogat, könnyen pocsolyába/pocsétába esik.'

⁵⁰ 'Ha a disznónak szarva volna, az ördög kocapásztor szeretne lenni.'

⁵¹ 'A hülye/buta disznó feltúrja a mély gyökereket.'

⁵² 'A csendes disznók túrják fel a legnagyobb gyökereket.'

⁵³ 'Ha megsült a disznó, ahhoz egy jó bor is hozzátartozik.'

megfelelője szintén részleges ekvivalens, hiszen a frazéma második része eltér a magyar változattól.

Az ötödik szólás azért érdekes, mert az első német részleges ekvivalens ellentétes jelentést hordoz: a németben a mély gyökeret rántó disznó nem okos, hanem *hülye/buta* (német: *blöd*). A második variáns jelentése a magyar frazémához viszonyítva hasonló, ugyanakkor lexikailag jelentősen eltér.

Ezenkívül találtam egy olyan frazémát is, amely a szerb és a német nyelvben tartalmazza a *disznó* vezérszót, a magyarban viszont más állat szolgál példaként:

Szerb	Jelentés	Német	Magyar
<i>Znojiti se kao svinja.</i> ⁵⁴	Nagyon izzad.	<i>Schwitzen wie ein Schwein.</i> ⁵⁵	<i>Izzad, mint a ló.</i>

7. táblázat

A szerbben és a németben is valaki úgy „izzad, mint a disznó”, így a frazémák tökéletesen megfelelnek egymásnak, míg a magyarban a *ló* szerepel.

Ekvivalencia a disznó vezérszó szerb és német megfelelői nélkül

A harmadik csoportba azok a frazémák tartoznak, amelyek ugyan nem tartalmazzák a *disznó* vezérszó megfelelőjét sem a szerbben, sem a németben, azonban vagy részleges, vagy szemantikai ekvivalensekkel rendelkeznek.

Részleges ekvivalencia a szerbben és a németben

Az első alcsoportba tartozó frazémák szerb és német megfeleltetései részleges ekvivalensek:

Magyar	Jelentés	Szerb	Német
<i>Itt a kezem, nem disznóláb.</i>	Kezet rá, megegyeztünk.	<i>Evo ruke, dogovoreno!</i> ⁵⁶ ; <i>Dlanom o dlan udariti.</i> ⁵⁷	<i>Jemandem die Hand reichen.</i> ⁵⁸

⁵⁴ 'Izzad, mint a disznó.'

⁵⁵ 'Izzad, mint a disznó.'

⁵⁶ 'Kezet rá, megbeszéltük!'

⁵⁷ 'Kézze a kézbe csapni.'

⁵⁸ 'Kezet nyújtani valakinek.'

<i>Hallgat, mint a (süket) disznó a búzában (rozsban).</i>	Érzi, hogy bűnös, ezért hallgat, lapít.	Ćutati kao riba/ grob/zaliven/uš pod krestom. ⁵⁹	<i>Stumm sein wie ein Fisch</i> ⁶⁰ ; <i>Schweigen wie ein Grab.</i> ⁶¹
<i>Hallgat, mint a hugyó disznó.</i>	Hallgat, lapul.		
<i>Minden disznó megleli a maga dörzsölőfáját.</i>	Minden ember, még a leghitványabb is, megtalálja a hozzá illő társát.	<i>Svaka vreća nađe zakrpu.</i> ⁶²	<i>Jeder Topf findet seinen Deckel.</i> ⁶³

8. táblázat

A második és harmadik példánál egyrészt az a különbség, hogy mivel történik az összehasonlítás, a második frazémánál pedig a jelentés sem teljesen egyezik meg, mivel a szerb és a német frazémákban nem feltétlenül azért hallgat valaki, mert valamiben bűnös. A negyedik példa esetében pedig mindhárom nyelvben megegyezik a frazéma szerkezete, csupán a lexikális kitöltöttség tér el.

Részleges ekvivalencia a szerbben és szemantikai/nulla ekvivalencia a németben

A második alcsoporthoz olyan frazémák tartoznak, amelyek a szerbben részleges ekvivalenssel rendelkeznek, a németben viszont vagy csupán szemantikai ekvivalenst találtam, vagy nem létezik semmilyen megfelelő szólás. A szerb megfeleléseknél néhány szemantikai ekvivalensre is akadtam [SZ]:

Magyar	Jelentés	Szerb	Német
<i>Mindent orrára vesz, mint a disznó.</i>	Mindenért megsértődik.	<i>Obesiti/spustiti/pokunjiti nos (do poda) [R].</i> ⁶⁴	<i>Etwas in die falsche Kehle kriegen</i> ⁶⁵ ; <i>Die beleidigte Leberwurst spielen.</i> ⁶⁶
<i>Felhúzza a disznóbőrt.</i>	Megharagszik, megsértődik valamiért.		

⁵⁹ 'Hallgat, mint a hal/sír/akit leöntöttek/a tetű a taréj alatt.'

⁶⁰ 'Néma, mint egy hal.'

⁶¹ 'Hallgat, mint egy sír.'

⁶² 'Minden zsák megtalálja a maga foltját.'

⁶³ 'Minden edény/fazék/lábas megtalálja a maga fedelét/fedőjét.'

⁶⁴ 'Felhúzza/leengedi/lefejt az orrát (a földig).'

⁶⁵ 'Valamit rossz torokba kapni.'

⁶⁶ 'Eljátssza a sértődött májas hurkát.'

<i>Mese a zöld disznóról/ disznórul.</i>	Valami igazság-tartalmának a megkérdőjelezése.	<i>Priča o crvenom vrapcu</i> [R] ⁶⁷ ; <i>Prazne priče</i> ⁶⁸ ; <i>Pričaj ti to kome drugom</i> [SZ] ⁶⁹ ; <i>Pričaj to tvojoj babi</i> [SZ]. ⁷⁰	<i>Mir kannst du viel erzählen</i> ⁷¹ ; <i>Das kannst du deiner Großmutter erzählen.</i> ⁷²
<i>Füél, mint a (süket) disznó a búzában.</i>	Nagyon figyel (rendszerint azért, hogy megszök-hessen, mielőtt rajtakapják).	<i>Načuliti uši kao zec u travi</i> [R] ⁷³ ; <i>Otvorenih očiju</i> [SZ] ⁷⁴ ; <i>Baciti antenu</i> [SZ]. ⁷⁵	<i>Mit offenen Augen.</i> ⁷⁶
<i>Zöld disznóról mesét mondok.</i>	Olyant mondok, amiről még nem hallottál.	<i>Da ti pričam priču o crvenom vrapcu?</i> [R] ⁷⁷	–
<i>Éhes disznó makkal álmodik.</i>	Mindenki arról ábrándozik, amire vágyik.	<i>Gladan pas o komadu sanja</i> ⁷⁸ [R]; <i>Šta je babi milo, to joj se i snilo</i> [SZ]. ⁷⁹	–
<i>Mennél koszosabb a disznó, annál inkább vakarózik.</i>	Minél hitványabb valaki, annál többnek akar látszani.	<i>Što je čovek isprazniji/ bezvredniji, to se više šepuri</i> [R] ⁸⁰ ; <i>Što su kola praznija, ona su sve glasnija</i> [R]. ⁸¹	–

9. táblázat

⁶⁷ 'Mese a piros verébről.'

⁶⁸ 'Üres mesék.'

⁶⁹ 'Valaki másnak meséld ezt.'

⁷⁰ 'Ezt az öreganyádnak meséld.'

⁷¹ 'Nekem sokat mesélhetsz.'

⁷² 'Ezt elmesélheted az öreganyádnak.'

⁷³ 'Hegyezi a fülét, mint a nyúl a fűben.'

⁷⁴ 'Nyitott szemekkel.'

⁷⁵ 'Hegyezi a fülét, mint a nyúl a fűben'; 'Nyitott szemmel'; 'Feltenni az antennát.'

⁷⁶ 'Nyitott szemekkel.'

⁷⁷ 'Mondjak-e mesét a piros verébről?'

⁷⁸ 'Éhes kutya csontról álmodik.'

⁷⁹ 'Ami az öregasszonynak tetszik, az álmaiban is megjelenik.'

⁸⁰ 'Minél üresebb/értéktelenebb az ember, annál inkább kérkedik.'

⁸¹ 'Minél üresebb a kocs, annál zajosabb.'

Az első és második példa nagyon hasonló jelentést hordoz. Ezek szerb megfelelői lexikailag csupán lazán kötődnek a magyar frazémákhoz, jelentésük azonban ugyanaz. A táblázat többi magyar frazémája igencsak hasonló szerkezetű, részleges megfelelésekkel rendelkezik, amelyek lexikális kitöltöttsége csupán kisebb mértékben tér el.

Részleges ekvivalencia a németben és nulla ekvivalencia a szerbben

A harmadik alcsoport példái csak a németben rendelkeznek megfeleléssel, méghozzá részleges ekvivalenssel:

Magyar	Jelentés	Német
<i>Kevés (vagy), mint disznóságban a rőfögés.</i>	Nem ért hozzá.	<i>Zu etwas taugen wie der Ochse zum Seiltanzen.</i> ⁸²
<i>Turkál a becsületes emberben, mint a jóllakott disznó a makkban.</i>	Felelőtlenül belegázol más becsületébe.	<i>In etwas herumstochern.</i> ⁸³
<i>Turkál benne, mint jóllakott disznó a makkban.</i>	Turkál az ételben.	

10. táblázat

Az első frazéma a magyarban és a németben egyaránt szóláshasonlatként szerepel. Ebből kifolyólag szerkezeti hasonlóság áll fenn, azonban a lexikális kitöltöttség teljesen eltér. A második és harmadik szólásnak ugyanaz a német frazéma felel meg, mivel annak szó szerinti és átvitt értelme is lehet – vonatkozhat az étel tényleges piszkálására, azonban metaforikusan valaki múltjába, életébe vagy becsületébe történő belegázolásra is utalhat.

Szemantikai ekvivalencia a szerbben és/vagy a németben

A negyedik alcsoportba azokat a frazémákat soroltam, amelyek valamely nyelv(ek)ben legalább egy szemantikai ekvivalenssel rendelkeznek.

Szemantikai ekvivalencia a szerbben és a németben

Az első alcsoporthoz összesen öt frazéma tartozik; ezekhez a szerbben és a németben is társítható szemantikai ekvivalens:

⁸² 'Alkalmas rá, mint az ökör a kötéláncra.'

⁸³ 'Valamiben turkálni/kotorászni. / Valamit bökdösni.'

Magyar	Jelentés	Szerb	Német
<i>Disznón gyapjat keres.</i>	Mindenből hasznót akarna húzni.	<i>I mačku/bika bi pomuzao⁸⁴; Iz jalove bi krave tele izmamio.⁸⁵</i>	<i>Der würde sogar seine Großmutter verkaufen!⁸⁶</i>
<i>Disznóról is gyapjat nyír.</i>	Minden vállalkozása (valószínűtlenül) szerencsés.	<i>Sve što dohvati pozlati mu se⁸⁷; Imati više sreće nego pameti.⁸⁸</i>	<i>Mehr Glück als Verstand haben⁸⁹; Ein Glückspilz sein.⁹⁰</i>
<i>Nem erőszak/kötelező/kényszer a disznótor.</i>	Nem kötelező/nem kell erőltetni.	<i>Široko ti polje⁹¹; Kako ti volja⁹²; Dve ti volje i četiri čudi⁹³; Nije pod moraš⁹⁴; Nije moranje⁹⁵; Silom baba u raj ne uđe.⁹⁶</i>	<i>Niemand muss müssen.⁹⁷</i>
<i>(Meglesz az) disznónyíró szombaton.</i>	Sohasem (lesz az meg).	<i>Kad na vrbi rodi grožđe.⁹⁸</i>	<i>Eher friert die Hölle zu!⁹⁹; Nie und nimmer¹⁰⁰; Da kannst du lange warten!¹⁰¹</i>

⁸⁴ 'Még a macskát/bikát is megfejné.'

⁸⁵ 'A meddő tehénből borjút csalna elő.'

⁸⁶ 'Még az öreganyját is eladná!'

⁸⁷ 'Akármit megfog, arannyá válik.'

⁸⁸ 'Több a szerencséje, mint az esze.'

⁸⁹ 'Több a szerencséje, mint az esze.'

⁹⁰ 'Ő egy szerencsegomba.'

⁹¹ 'Széles a mező.'

⁹² 'Ahogy a kedved tartja.'

⁹³ 'Két akaratom és négy természeted van.'

⁹⁴ 'Nem muszáj.'

⁹⁵ 'Nem muszáj.'

⁹⁶ 'Az öregasszony erővel nem megy a mennybe.'

⁹⁷ 'Senkinek semmit nem muszáj.'

⁹⁸ 'Amikor a fűzön szőlő terem.'

⁹⁹ 'Előbb fog befagyni a pokol!'

¹⁰⁰ 'Soha semmiképp.'

¹⁰¹ 'Arra sokáig várhatsz!'

<i>Disznóvályúnál esküdött.</i>	Nem kötött házasságot az élettársával.	<i>Divlji brak.</i> ¹⁰²	<i>Eine wilde Ehe.</i> ¹⁰³
---------------------------------	--	------------------------------------	---------------------------------------

11. táblázat

Az első példához két szerb és egy német szemantikai ekvivalens tartozik. A második példában a második szerb frazéma teljesen megegyezik a német *Mehr Glück als Verstand haben* megfeleléssel. Az utolsó frazeológiai egység szerb és német megfelelői pedig egymáshoz képest teljes ekvivalensek, amelyeknek jelentése a magyarban *vadházasság*.

Szemantikai ekvivalencia a németben

Több olyan frazémát találtam, amelyek csak a németben rendelkeznek szemantikai ekvivalenssel:

Magyar	Jelentés	Német
<i>Disznó orrára arany perez(z).</i>	Értékes tárgy nem való avatatlan kézbe.	<i>Passen wie der Sau das Halsband.</i> ¹⁰⁴
<i>Nem disznó orrába(ra) való az aranyperez.</i>		
<i>Nem disznónak való a gyömbér.</i>	Fölösleges arra vesztegetni valami jót, aki nem tudja megbecsülni.	
<i>Ebre korpát, lúdra szénát, disznóra gyömbért ne vesztegess.</i>		
<i>Emberre makkot, disznóra gyömbért.</i>		
<i>Disznóólra cserép földél.</i>		
<i>Disznót ebért nem adok.</i>	Rossz cserét/vásárt nem csinállok.	<i>Kein faules Ei kaufen.</i> ¹⁰⁵

¹⁰² *Vadházasság*. Létezik a magyarban is.

¹⁰³ *Vadházasság*.

¹⁰⁴ 'Illik hozzá, mint kocához a nyaklánc.'

¹⁰⁵ 'Záptojást nem vesz.'

<i>Éhes disznó moslékosceberbe is beleváj.</i>	Aki nagyon vágyik valamire, nem válogat azokban az eszközökben, amelyekkel célját eléri.	<i>Der Zweck heiligt das Mittel.</i> ¹⁰⁶
--	--	---

12. táblázat

Az első két példa a salamoni *Példabeszédek* könyvéből származik, ahol a következő hasonlat található: „Mint a disznó orrába az aranyperec, olyan a szép asszony, akinek nincs okossága” (11:22). Ebből az idézetből vezethető le az ezeket követő három magyar frazéma is, így ezek rokon értelmű frazeológiai egységeknek tekinthetők (T. Litovkina 2005, 103–104). Az imént feltüntetett idézet, vagy annak valamilyen átfogalmazott változata azonban nem szerepel a szerb és német frazémagyűjtemények egyikében sem, így arra következtethetünk, hogy ezek az egységek nem állandósultak a nyelvhasználatban. A vizsgált német frazéma viszont nagyon hasonló jelentést hordoz. Az utolsó előtti frazéma nem bibliai eredetű, jelentése azonban megegyezik az előzőekben tárgyalt frazémákéval.¹⁰⁷

Két frazéma esetében a szerbben és a németben is lexikális ekvivalenst találtam, azaz a megfelelés csupán egyetlen lexéma, amely egyszerű vagy összetett:

Magyar	Jelentés	Szerb	Német
<i>A disznóalmot is eladná; (Még) a disznóalmot is el akarja/akarná adni.</i>	Fukar, igencsak fősvény személy.	Škrtica.	Ein Geizhals / Geizkragen.
<i>Megdöglött a disznó, beleesett a késnyavalya.</i>	Disznóvágás.	Svinjokolj. ¹⁰⁸	Schweine-schlachtung. ¹⁰⁹

13. táblázat

¹⁰⁶ 'A cél szentesíti az eszközöket.' *A cél szentesíti az eszközt* szólást egyik szótárban sem találtam.

¹⁰⁷ Hasonló jelentéssel rendelkezik a *disznók elé gyöngyöt szór valaki* frazéma, amely szintén bibliai eredetű, és mindhárom vizsgált nyelvben létezik (lásd a 4. táblázat második példáját).

¹⁰⁸ 'Disznóvágás.'

¹⁰⁹ 'Disznóvágás.'

Nulla ekvivalencia

A negyedik csoporthoz azok a frazémák tartoznak, amelyek sem a szerbben, sem a németben nem rendelkeznek teljes, részleges vagy szemantikai ekvivalenssel. Ezek főleg a régies, táji és népi jellegű közmondások,¹¹⁰ amelyek többnyire O. Nagy és Erdélyi gyűjtéséből származnak:

Magyar	Jelentés
<i>Csalással disznó sem hízik.</i>	Ha a disznó kevesebb ételt kap, mint amennyire szüksége van, nem fog meghízni.
<i>Disznó is megeszi a makkot, de föl nem néz a fára.</i>	Rossz tulajdonság a hálátlanság. / Bizonyos emberek úgy szeretnék élvezni az élet kiváltságait, hogy azokért ne kelljen semmit tenniük.
<i>Ha tudná a disznó, mire hízalják, megdöglenek bujában.</i>	Attól, hogy valakinek jól megy, még lehet szomorú vége.
<i>Később kopik el a disznóorr; mint a szántó vas.</i>	A szántó vasat sűrűn meg kell élezni, míg a disznó orra mindig túr.

14. táblázat

Összegzés

Összesen 17 olyan frazémát találtam a *disznó* vezérszóval, amelyek mindhárom nyelvben léteznek, viszont ezek között az ekvivalencia különböző fokai figyelhetők meg. Teljes megfelelés csupán 5 frazeológiai egység esetében áll fenn. Mint ahogyan az a forrásanyagból kiderül, a németben a *disznó* vezérszót jóval több frazéma tartalmazza (234), mint a szerbben (11). Ennek ellenére a magyar szótári anyagban szereplő frazeológiai egységek hasonló számban rendelkeznek *disznó*t tartalmazó megfeleléssel mindkét nyelvben. A szerb forrásanyag ugyan szegényes, azonban szinte minden idetartozó frazéma megfelel valamilyen frazeológiai egységnek a magyarban, amely tartalmazza a *disznó*t (10), mindössze egy kivételt találtam. A német *disznó* vezérszavú frazémák közül (234) pontosan duplaennyi, azaz 20 felel meg valamely magyar szólásnak. A németben tehát számos olyan frazeológiai egység található, amelyekhez nem tartozik *disznó* vezérszóval rendelkező megfelelés a magyarban vagy a szerbben. Ezenkívül több német frazémában a *disznó* helyett gyakran a *koca*

¹¹⁰ Általában mondat formájú, ítéletet tartalmazó állandósult megnyilatkozások (Forgács 2007, 16).

(is) szerepel. Egy kis utánajárást követően megállapítható, hogy a németben a *koca* vezérszó nem sokkal ritkább (179), mint a *disznó* (234). A szerbben csupán egyetlen frazémánál bukkantam erre a jelenségre, míg a magyarra nem jellemző. Ha azt vizsgáljuk, hogy a 114 frazémát felölélő magyar forrásanyag mekkora része rendelkezik megfelelővel az analizált nyelvekben – akár részleges, akár szemantikai ekvivalenssel, amely nem feltétlenül tartalmazza a *disznó* vezérszót –, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy a magyar és a német frazémák között valamelyest több a hasonlóság, mint a magyar és a szerb között, azonban nem figyeltem meg lényegesebb különbséget. A németben 41, a szerbben pedig 29 magyar *disznó* vezérszavú frazémánál találtam azonos vagy nagyon hasonló jelentésű megfelelőket. Meglepő azonban, hogy ennek ellenére a szerbben összesen kicsivel több olyan frazémát találtam (57), amely valamilyen fokú ekvivalenciát mutat fel a magyar forrásanyag valamely frazeológiai egységével, mint a németben (50). Ez főleg amiatt érdekes, mivel a németben sokkal több és minőségesebb frazémagyűjtemény létezik, mint a szerbben. Ezenkívül viszonylag magas a nulla ekvivalencia eseteinek száma: összesen 47 frazéma sem a szerbben, sem a németben nem rendelkezik megfelelő frazeológiai egységgel, ami a vizsgált magyar szótári anyag majdnem felét (41,2%-át) teszi ki. Ezekből a legtöbb (29) egyedül O. Nagy gyűjtésében szerepel.

A frazémák jelentését illetően szembevetendő, hogy a *disznót* tartalmazó frazémák – annak szimbolikus jelentésének megfelelően – mindhárom vizsgált nyelvben túlnyomórészt valamilyen negatív jelentéssel bírnak. Különösen gyakoriak a szóláshasonlatok, amelyekben a *disznó* az emberrel kerül összehasonlításra, valamint az olyan állandósult, metaforikus kifejezések, amelyek rosszálló jelleggel negatív emberi tulajdonságot fejeznek ki, pl. *Kövé, mint egy disznó.* – *Ein fettes Schwein; Részeg disznó. / Részeg, mint a disznó.* – *Pijan kao svinja.* – *Voll / besoffen wie ein Schwein; Lusta, mint a disznó.* – *Ein faules Schwein; Úgy eszik, mint a disznó. / Annyit zabál, mint a disznó.* – *Najesti se kao svinja.* – *Er frisst wie ein Schwein; Olyan, mint egy disznó. / Piszok disznó valaki.* – *Biti svinja.* – *Sich wie ein Schwein benehmen / Ein Schwein sein; Hazug disznó. / Lažljiva svinja* stb. Az elemzett magyar frazeológiai egységek 66,67%-a (76/114), a szerb frazémák 100%-a (11/11), míg a német frazémák 73,9%-a (173/234) valamilyen negatív konnotációval rendelkezik, ha csak azokat a frazeológiai egységeket vesszük figyelembe, amelyek tartalmazzák a *disznó* vezérszót. Az az öt frazéma, amelyik mindhárom nyelvben teljes megfeleltetéssel rendelkezik, szintén negatív jelentésű.

Irodalom

- Andrić Edit. 2024. *Magyar–szerb frazeológiai szótár – Mađarsko-srpski frazeološki rečnik*. Újvidék: Forum.
- Bárdosi Vilmos. 2004. *Magyar szólástár*. Budapest: Tinta.
- Bárdosi Vilmos. 2015. *Szólások, közmondások eredete*. Budapest: Tinta.
- Dudenredaktion. „*Sau*” *auf Duden online*. https://www.duden.de/rechtschreibung/Sau_Schwein (2025. márc. 29.)
- DWDS – *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*. Berlin: Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. <https://www.dwds.de/> (2025. márc. 29.)
- Erdélyi János. 1862. *Válogatott magyar közmondások*. Pest: Heckenast Gusztáv. <https://mek.oszk.hu/07700/07767/07767.htm#5> (2025. márc. 29.)
- Forgács Tamás. 2004. *Magyar szólások és közmondások szótára*. Budapest: Tinta.
- Forgács Tamás. 2005. A *disznó*-val kapcsolatos szólások a magyarban és más nyelvekben. *Nyelvtudomány* 42 (1): 103–114. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Általános Nyelvészeti Tanszéke, Finnugor Tanszéke és Magyar Nyelvészeti Tanszéke.
- Forgács Tamás. 2007. *Bevezetés a frazeológiába: a szólás- és közmondáskutatás alapjai*. Budapest: Tinta.
- Földes Csaba. 1990. Zur Äquivalenz ungarischer und deutscher Phraseologismen. *Finnisch-Ugrische Forschungen* 49 (1–3): 169–187. Helsinki: Finnisch-ugrische Gesellschaft.
- Friedrich, Wolf. 1966. *Moderne deutsche Idiomatik: systematisches Wörterbuch mit Definitionen und Beispielen*. München: Max Hueber Verlag.
- Götz, Dieter. 2015. *Langenscheidt Großwörterbuch: Deutsch als Fremdsprache*. München–Wien: Langenscheidt.
- Magyar néprajzi lexikon*. <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-1606.html> (2025. márc. 29.)
- Matešić, Josip. 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Menac, Antica – Fink-Arsovski, Željka – Venturin, Radomir. 2003. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Ljevak.
- Mrazović, Pavica – Primorac, Ružica. 1991. *Nemačko-srpskohrvatski frazeološki rečnik: nemački idiomatski izrazi sa srpskohrvatskim ekvivalentima*. Beograd: Naučna knjiga.
- O. Nagy Gábor. 2010. *Magyar szólások és közmondások*. Budapest: Akkord.
- Otašević, Đorđe. 2012. *Frazeološki rečnik srpskog jezika*. Novi Sad: Prometej.
- Pál József – Újvári Edit. 1997. *Szimbólumtár: jelképek, motívumok, témák az egyetemes és magyar kultúrából*. Budapest: Balassi.
- Rečnik srpskog jezika*. 2011. Novi Sad: Matica srpska.

- Röhrich, Lutz. 2004. *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. Bd. 3. Salamander-Zylinder*. Freiburg: Herder.
- Schemann, Hans. 2011. *Deutsche Idiomatik: Wörterbuch der deutschen Redewendungen im Kontext*. Berlin [etc.]: De Gruyter.
- T. Litovkina Anna. 2005. *Magyar közmondástár: közmondások értelmező szótára példákkal szemlélítve*. Budapest: Tinta.
- Udem, Peter. *Redensarten-Index*. https://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=schwein&bool=relevanz&gawoe=an&sp0=rart_ou&sp1=rart_varianten_ou (2025. márc. 29.)
- Vajda József – Burzan, Mirjana. 1984. *Magyar–szerbhorvát frazeológiai szótár*. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar, Délszláv Nyelvek Intézete: Magyar Nyelv-, Irodalom- és Hungarológiai Kutatások Intézete: Tankönyvkiadó Intézet.
- Vígh Éva. 2019. *Állatszimbólumtár: A–Z*. Budapest: Balassi.
- Wander, Karl Friedrich Wilhelm (Hrsg.). 1876. *Deutsches Sprichwörter-Lexikon*. Bd. 4. Leipzig.
- Warren, Helen – McCaig, Isabel R. 1994. *Learner's dictionary of English idioms*. Oxford: Oxford University Press.
- Weinberger, Helmut. 2012. *Kroatisch/Serbisch-Deutsches phraseologisches Wörterbuch*. Wien: Facultas.
- Zentner, Christian. 2003. *Zitate: Sprichwörter und Redensarten*. St. Gallen: Otus Verlag AG.

MELLÉKLET¹¹¹: A magyar *disznó* (szerb *svinja*, német *Schwein*) vezérszavú frazémák és azok szerb és német megfelelői.

Magyar	Szerb	Német
<i>A disznó is a piszokban hízik.</i>	Izraz za debelo i prljavo dete.	Bezeichnung für ein dickes und schmutziges Kind.
<i>A disznónak a szájában van az esztendő.</i>	Svinja ne raste zbog godina, već zbog svog apetita.	Das Schwein wächst nicht dank seinem Alter, sondern wegen seines Appetits.
<i>A disznó is azért hízik, mert nem dolgozik.</i>	Podrugljiv izraz za debelog i lenjog čoveka.	Spöttische Phrase, die einen dicken und faulen Menschen bezeichnet.

¹¹¹ A dőlt betűs megfelelések frazémát jelölnek, míg a normál betűs szöveg parafrázis, körülírás esetében használatos.

<i>A disznó sem tudja, mitől hízik.</i>	<i>Od čega je svinja sita, od tog je i debela; Jesti sve što mu pod ruku dođe.</i>	Alles durcheinanderessen.
<i>A disznóalmot is eladná; (Még) a disznóalmot is el akarja/akarná adni.¹¹²</i>	Škrtica.	Ein Geizhals/Geizkragen.
<i>A disznónak meg a fősvénynek holta után van haszna.</i>	Od svinje i od škrtice tek nakon smrti ima koristi (zato što nasleđe prelazi na naslednika posle njegove smrti, a od svinje se tek nakon svinjokolja može jesti).	<i>Schweine und Geizhälse nützen erst nach ihrem Tode.</i>
<i>A disznótor otthon, a lakodalom máshol jó.</i>	Posle svinjokolja nam mnogo ostaje, dok svadba donosi samo troškove.	Bei der Schweineschlachtung bleibt viel übrig, die Hochzeit zieht aber nur Ausgaben mit sich.
<i>A jó disznó is fekvé eszik.</i>	Podrugljiv naziv za čoveka koji zbog lenjosti jede u ležećem položaju.	Spöttische Bezeichnung für einen Menschen, der aus Faulheit liegend isst.
<i>A moslékot disznóra hagyd.</i>	* Loši zadaci ostaju lošim ljudima. / Svako treba da se bavi svojim poslom. ¹¹³	* Die schlimmen Aufgaben bleiben den schlimmen Menschen. / Jeder soll sich mit seinen eigenen Aufgaben befassen.
<i>A nagy disznók mellett apraja is elkél.</i>	Među mnogim vrednim stvarima i one manje vredne nađu kupca.	Unter vielen wertvollen Dingen finden auch die weniger wertvollen ihren Käufer.
<i>A szomszéd/más disznaja kövérebb.</i>	<i>Komšijina svinja uvek deblja; Kod komšije je trava uvek zelenija. (Trava je uvek zelenija na drugoj strani.)</i>	<i>Das Gras ist grüner auf der anderen Seite (des Zaunes).</i>

¹¹² A rokon értelmű frazémákat a szerkezetüktől függetlenül egy cellában csoportosítom.

¹¹³ A régebbi, Erdélyinél talált frazémáknál többnyire nem szerepel azok jelentése. A * szimbólummal ellátott parafrázisok feltételezett jelentést fejeznek ki, mivel nem találtam biztos adatokat.

<i>Aki korpa közé vegyül, megeszik a disznók.</i>	<i>S kim si, takav si; S kim te vide s tim te i pišu.</i>	<i>Wer sich unter die Kleie mischt, den fressen die Schweine.</i>
<i>Akkor volt szép a disznó, mikor még malac(z) volt.</i>	<i>* Lepši smo u mladosti.</i>	<i>* In der Jugend ist man schöner.</i>
<i>Annyit zabál, mint a disznó.</i>	<i>Najesti se kao svinja; Jest i kao mečava/gladna godina/svinja.</i>	<i>Essen (futtern) wie ein Scheunendrescher.</i>
<i>Csalással disznó sem hízik.</i>	<i>Ako se svinji daje manje hrane nego potrebno, ona se neće ugojiti.</i>	<i>Wenn man dem Schwein weniger Nahrung gibt als nötig, wird es nicht zunehmen.</i>
<i>Csúnya nagyon: részeg asszony, rongyos pap, görhes disznó.</i>	<i>Jako su ružni: pijana žena, jadan sveštenik, mršava svinja.</i>	<i>Sehr hässlich: eine betrunkene Frau, ein zerlumpter Priester, ein dürres Schwein.</i>
<i>(De) jó, hogy a disznónak nincs szarva.</i>	<i>Sreća je što bezvredni ljudi ne mogu toliko da naškode koliko bi želeli.</i>	<i>Zum Glück können wertlose Menschen nicht so viel Schaden anrichten, wie sie möchten.</i>
<i>Disznó is a szájáról szép.</i>	<i>Neko/životinja je debeo/debela zato što mnogo jede.</i>	<i>Jemand/ein Tier ist dick, weil er/es viel isst.</i>
<i>Disznó is gyakorta búzalisztet eszik.</i>	<i>I svinja jede pšenično brašno ako vlasnik ne obrati pažnju.</i>	<i>Auch das Schwein isst Weizenmehl, wenn sein Eigentümer nicht aufpasst.</i>
<i>Disznó orrára arany perez(z).</i>	<i>Vredan predmet nije za onoga koji nije vešt.</i>	<i>Passen wie der Sau das Halsband.</i>
<i>Disznó is megeszi a makkot, de föl nem néz a fára.</i>	<i>Nezahvalnost je loša osobina. / Neki ljudi žele da uživaju u pogodnostima života, ali ne žele da se potrudu.</i>	<i>Die Undankbarkeit ist eine schlechte Eigenschaft. / Manche möchten die Annehmlichkeiten des Lebens genießen, ohne dafür etwas unternehmen zu müssen.</i>
<i>Disznója/disznaja van. / Disznó szerencséje van.</i>	<i>Imati ludu/vrašku/đavolsku sreću; Biti srećne ruke; Puna šaka brade.</i>	<i>Schwein haben.</i>

<i>Disznók elé gyöngyöt szór valaki; Gyöngyöt nem szokás a disznó elé szórni.</i>	<i>Bacati/baciti biser pred svinje (krmke).</i>	<i>Perlen vor die Säue werfen.</i>
<i>Disznón gypjat keres.</i>	<i>I mačku/bika bi pomuzao; Iz jalove bi krave tele izmamio.</i>	<i>Der würde sogar seine Großmutter verkaufen!</i>
<i>Disznónak zsákban az esztendeje.</i>	<i>Količina kukuruza u džaku određuje vreme klanja svinje.</i>	<i>Die Maismenge im Sack bestimmt, wann das Schwein geschlachtet wird.</i>
<i>Disznóólra cserép fődél.</i>	<i>Vredan predmet nije za onoga ko nije vešt.</i>	<i>Passen wie der Sau das Halsband.</i>
<i>Disznópásztor, fakanásztor.</i>	<i>Šaljiva psovka.</i>	<i>Spaßiges Schimpfwort.</i>
<i>Disznópásztor haragszik, s a falu nem tudja.</i>	<i>Ne treba da nas tiče ljutnja čoveka koji nam ne može ništa uraditi/koga se niko ne boji.</i>	<i>Vor dem Zorn eines Menschen, der einem nichts anhaben kann/ vor dem niemand Angst hat, soll man sich nicht fürchten.</i>
<i>Disznóról is gypjat nyír.</i>	<i>Sve što dohvati pozlati mu se; Imati više sreće nego pameti.</i>	<i>Mehr Glück als Verstand haben. / Ein Glückspilz sein.</i>
<i>Disznót ebért nem adok.</i>	<i>Ne prihvatiť lošu zamenu/ loš posao.</i>	<i>Kein faules Ei kaufen.</i>
<i>Disznóvályúnál esküdött.</i>	<i>Divlji brak.</i>	<i>Eine wilde Ehe.</i>
<i>Ebre korpát, lúdra szénát, disznóra gyömbért ne vesztegess.</i>	<i>Uzalud trošimo nešto lepo na onoga ko ne ume da to ceni.</i>	<i>Passen wie der Sau das Halsband.</i>
<i>Emberre makkot, disznóra gyömbért.</i>	<i>Vredan predmet nije za onoga ko nije vešt.</i>	<i>Passen wie der Sau das Halsband.</i>
<i>Éhes disznó makkal álmodik.</i>	<i>Gladan pas o komadu sanja; Šta je babi milo, to joj se i snilo.</i>	<i>Jeder träumt davon, wonach man sich sehnt.</i>
<i>Éhes disznó moslékoscseberbe is beleváj.</i>	<i>Cilj opravdava sredstvo.</i>	<i>Der Zweck heiligt die Mittel.</i>

<i>Felhúzza a disznóbőrt; Mindent orrára vesz, mint a disznó.</i>	<i>Obesiti/spustiti/pokunjiti nos (do poda).</i>	<i>Etwas in die falsche Kehle kriegen; Die beleidigte Leberwurst spielen.</i>
<i>Fülel, mint a (süket) disznó a bűzában.</i>	<i>Otvorenih očiju; Načuliti uši kao zec u travi; Baciti antenu.</i>	<i>Mit offenen Augen.</i>
<i>Ha a disznónak szarva volna, kanászt sem lehetne mellé fogadni / egy kazal sem maradhatna.</i>	<i>Da svinje imaju rogove, svet bi propao.</i>	<i>Wenn die Schweine Hörner hätten, möchte der Teufel Sautreiber sein.</i>
<i>Ha repülni tudna, legjobb szárnyas állat volna a disznó.</i>	<i>Tvrđnje koju nemaju realnu osnovu nemaju smisla.</i>	<i>Behauptungen ohne realistische Grundlage sind sinnlos.</i>
<i>Ha tudná a disznó, mire hizlalják, megdöglenék bújában.</i>	<i>Iako nekome dobro ide, može da dođe do tužnog kraja.</i>	<i>Auch wenn es bei jemandem gut läuft, kann es noch zu einem bösen Ende kommen.</i>
<i>Hallgat, mint a (süket) disznó a bűzában (rozsban); Hallgat, mint a hűyó disznó.</i>	<i>Ćutati kao riba/grob/zaliven; Ćutati kao uš pod krestom.</i>	<i>Stumm sein wie ein Fisch; Schweigen wie ein Grab.</i>
<i>Hazug disznó.</i>	<i>Lažljiva svinja; Lagati kao pas; Debelo/masno lagati.</i>	<i>Lügen wie gedruckt.</i>
<i>Itt a disznó, hol a bagoly.</i>	<i>Tako ismejavaju čoveka koji puši.</i>	<i>So wird ein rauchender Mensch verspottet.</i>
<i>Itt a kezem, nem disznóláb.</i>	<i>Evo ruke, dogovoreno!; Dlanom o dlan udariti.</i>	<i>Jemandem die Hand reichen.</i>
<i>Később kopik el a disznóorr; mint a szántó vas.</i>	<i>Plugu treba često naoštiti, a svinjska njuška uvek radi.</i>	<i>Die Pflugschar muss häufig geschärft werden, während die Schweinenase immer am Schnüffeln ist.</i>
<i>Kevés (vagy), mint disznósajtban a rőfögés.</i>	<i>Ne razumeti se u nešto.</i>	<i>Zu etwas taugen wie der Ochse zum Seiltanzen.</i>
<i>Ki disznó után indul, mocsárba jut/pocsétába kerül/vezettetik.</i>	<i>Ako slušamo savete odvratnog čoveka, bićemo u nevolji.</i>	<i>Wer Schweine streichelt, fällt leicht in Dreck.</i>

<i>Kicsi az ól, nagy a disznó.</i>	* Hteti/prihvatati više (zadataka) nego što možemo da odradimo.	* Mehr wollen/auf sich nehmen als man stemmen kann.
<i>Könnyű volna megnyírni a disznót, ha malackorában rászoktatták volna.</i>	* Lakše je da naviknemo nekog na nešto dok je mlad.	* Man kann leichter an etwas gewöhnt werden, wenn man noch jung ist.
<i>Kövér disznó valaki. / Kövér valaki, mint a barátok disznaja. / (Olyan) kövér, mint a (egy) disznó.</i>	<i>Debeo kao svinja.</i>	<i>Ein fettes Schwein / Eine fette Sau.</i>
<i>Lé táplálja a disznót, kolbász a rossz szolgát.</i>	* Svinja se hrani splačinom, a loši sluga kobasicom (zato što ju je ukrao).	* Das Schwein ernährt sich vom Spülicht, der schlechte Diener von der Wurst (die er gestohlen hat).
<i>Lusta disznó. / Lusta (rest), mint a disznó.</i>	<i>Lenj kao buba/mrcina.</i>	<i>Ein faules Schwein .</i>
<i>Magyar ökör; német kutya, oláh disznó.</i>	Najlepši su mađarski vo, nemački pas i vlaška svinja. / Mađar je kao vo, Nemač kao pas, a Vlah kao svinja.	Am schönsten sind der ungarische Ochse, der deutsche Hund und das Walacher Schwein. / Der Ungar ist wie der Ochse, der Deutsche wie der Hund und der Walache wie das Schwein.
<i>Megdöglött a disznó, beleesett a késnyavalya.</i>	Svinjokolj.	Schweineschlachtung.
<i>(Meglesz az) disznónyíró szombaton.</i>	Kad na vrbi rodi grožđe.	<i>Eher friert die Hölle zu!; Nie und nimmer; Da kannst du lange warten!</i>
<i>Mennél koszosabb a disznó, annál inkább vakarózik.</i>	Što je čovek isprazniji/bezvredniji, to se više šepuri; Što su kola praznija ona su sve glasnija.	Je schmutziger das Schwein, desto mehr muss es sich kratzen.
<i>Mese a zöld disznóról (disznórul).</i>	<i>Priča o crvenom vrapcu; Pričaj ti to kome drugom; Pričaj to tvojoj babi.</i>	<i>Mir kannst du viel erzählen.; Das kannst du deiner Großmutter erzählen.</i>

<i>Mi atyánk, isten, disznóláb.</i>	Duši je potrebna molitva, telu hrana.	Unsere Seele braucht das Gebet und unser Körper das Essen.
<i>Minden disznó megleli a maga dörzsölőfáját.</i>	<i>Svaka vreća nađe zakrpu.</i>	<i>Jeder Topf findet seinen Deckel.</i>
<i>Mindennek/mindenbe/mindenhez/mindennel jó, mint a disznóhús.</i>	Nešto što se uklapa u sve. / (Preterano) laskav ili licemeran čovek.	Etwas passt zu allem. / Ein Schmeichler oder Heuchler / ein übertrieben netter Mensch.
<i>Mindig kapunk disznót korpára.</i>	Za dobro plaćen posao uvek ima zainteresovanih.	Für eine gut bezahlte Aufgabe gibt es immer Interessenten.
<i>Mohón esik valaminek (neki), mint a disznó a makknak.</i>	Baciti se halapljivo na nešto (kao svinja na žira).	Sich begierig auf etwas stürzen (wie das Schwein auf die Eichel)
<i>Mosolyog, mint a disznó a moslékra.</i>	Osmehivati nečemu žudno i blesavo.	Blöd und sehnsüchtig etwas anlächeln.
<i>Ne legyetek mint a kutyák, hanem mint a disznók.</i>	Psi se razilaze u nevolji, dok se svinje drže zajedno.	Hunde lassen sich in der Klemme zurück, aber Schweine halten zusammen.
<i>Nem disznó orrába(ra) való az aranyperc.</i>	Vredan predmet nije za onoga ko nije vešt.	<i>Passen wie der Sau das Halsband.</i>
<i>Nem disznónak való a gyömbér.</i>	Uzalud trošimo nešto lepo na onoga koji ne ume da to ceni.	<i>Passen wie der Sau das Halsband.</i>
<i>Nem döglük meg a disznó a maga almátul.</i>	— ¹¹⁴	—
<i>Nem döglük meg a disznó bor nélkül.</i>	Vino je sastavni deo svinjokolja.	<i>Wenn gebraten ist das Schwein, so gehört dazu ein guter Wein.</i>
<i>Nem erőszak/kötelező/kényszer a disznótör.</i>	<i>Široko ti polje; Kako ti volja; Dve ti volje i četiri čudi; Nije pod moraš; Nije moranje; Silom baba u raj ne uđe.</i>	<i>Niemand muss müssen.</i>

¹¹⁴ A – szimbólum olyan frazémákat jelöl, amelyeknél a hiányos szótári adatok mellett nem tudtam feltételezni, hogy mi lehet a jelentésük.

<i>Nem érzi meg a disznó, ha egy szál sörtejét kihúzzák.</i>	Grubi ljudi po pravilu nisu osetljivi.	Skrupellose, grobe Menschen sind in der Regel nicht empfindlich.
<i>Nem őriztünk együtt disznót! Nem ketten őriztük a disznócsordát! Kivel voltál disznópásztor? Hol/mikor őriztünk együtt disznót?</i>	<i>Nije netko s kim svinje čuvao (pasao); Nismo zajedno svinje (ovce/koze) čuvali (pasli).</i>	<i>Noch keine Schweine miteinander gehütet haben; (Wo) haben wir zusammen Schweine (Säue) gehütet?</i>
<i>Néha (még) a disznóláb is elsül.</i>	Ne možemo da znamo kakva opasnost nas čeka.	Man kann nie wissen, was für Gefahren auf einen lauern.
<i>Okos (eszes) disznó mély gyökeret ránt.</i>	Koji ima pameti, taj pametno rešava svoje zadatke.	<i>Das blöde Schwein wühlt die tiefen Wurzeln auf; Stille Schweine wühlen die größten Wurzeln auf.</i>
<i>Olyan, mint a (egy) disznó; Olyan, mint aki (talán) disznókkal hált.</i>	<i>Prljav kao svinja.</i>	<i>Ein Schwein sein; Sich wie ein Schwein benehmen.</i>
<i>Olyan, mint a (egy) disznóól.</i>	<i>Kao u svinjcu.</i>	<i>Wie ein Schweinestall aussehen; Wie in einem Schweinestall/Saustall.</i>
<i>Olyan, mint a disznószar.</i>	Pleteni kanap nejednake debljine.	Ungleichmäßig dickes geflochtenes Seil.
<i>Ördög vigye a káposztát, ha a disznó eldöglött.</i>	—	—
<i>Összeröffennek, mint a disznók.</i>	Okupljaju se da bi nekoga oštetili ili da se dogovore o tajnom planu.	Zusammenkommen, um jemandem zu schaden, oder um einen geheimen Plan zu besprechen.
<i>Összeveri a bokáját, mint a disznó.</i>	Neko kome se članci dodiruju dok hoda.	Jemand, dem sich beim Laufen die Knöchel berühren.
<i>Piszok disznó valaki; Disznóbőr az orcája.</i>	<i>Biti svinja (prema nekome).</i>	<i>Ein Schwein sein; Sich wie ein Schwein benehmen.</i>
<i>Rekessz össze két vén disznót, marakodik az, rekessz össze két malacot, összeszokik az.</i>	Stari ljudi se mnogo teže naviknu jedan na drugog nego mlađi.	Alte Menschen gewöhnen sich viel schwerer aneinander als junge.

<i>Részeg disznó; Részeg/ bevedel, mint a disznó.</i>	<i>Pijan kao svinja; Napiti (opiti) se kao svinja.</i>	<i>Voll / besoffen sein wie ein Schwein; Besoffenes Schwein; Das Schwein läuft mit dem Zapfhahn weg.</i>
<i>Sodrófa nem disznóláb.</i>	<i>Od batine niko neće biti sit.</i>	<i>Durch Prügel wird niemand satt.</i>
<i>Sok lúd disznót győz.</i>	<i>Kad se slože, i slabi su jaki; Gde je sloga tu je i pobjeda; Ljubav i sloga nemoguće omoguće; Jača su dvojica nego sam Radojica; Dva lešnika orahu su vojska.</i>	<i>Die Schwächeren können die Stärkeren besiegen, wenn sie zusammenhalten.</i>
<i>Sütkérezik, mint a szegény ember koszos disznaja.</i>	<i>Leži na suncu i uživa.</i>	<i>Er liegt in der Sonne und faulenz.</i>
<i>Szereti/megszokta, mint a disznó a pocsettát.</i>	<i>Voli nešto što drugi prezire.</i>	<i>Er liebt etwas, was die anderen verachten.</i>
<i>Szuszog, mint süket disznó a búzában.</i>	<i>Zadovoljno, duboko diše zato što se najeo.</i>	<i>Zufrieden schnaufen, weil man satt ist.</i>
<i>Turkál a becsületes emberben, mint a jóllakott disznó a makkban.</i>	<i>Neodgovorno urušavati čast druge osobe.</i>	<i>In etwas herumstochern.</i>
<i>Turkál benne, mint jóllakott disznó a makkban.</i>	<i>Čačkati po jelu.</i>	
<i>Úgy áll a haja, mint a disznóserte.</i>	<i>Kosa sa debelim vlasima koja ukrućeno stoji.</i>	<i>Dickes, steif abstehendes Haar.</i>
<i>Úgy áll a szájában, mint a disznó seggében a szalmaszál.</i>	<i>Ne stoji mu cigara/tompus.</i>	<i>Ihm steht die Zigarette/ Zigarre nicht.</i>
<i>Úgy eszik, mint a disznó.</i>	<i>Jesti kao svinja.</i>	<i>Er frisst wie ein Schwein.; Haben wir Schweine am Tisch?</i>
<i>Úgy él, mint a süket disznó a búzában.</i>	<i>Neko ko je dobro snabdevan hranom.</i>	<i>Jemand, der gut mit Essen versorgt ist.</i>
<i>Úgy élt, mint a disznó, úgy halt meg, mint az eb, és úgy temettetett el, mint a szamár.</i>	<i>Živeo je u bogatstvu, a umro je kao jadnik.</i>	<i>Er hat im Wohlstand gelebt und ist als armer Mensch gestorben.</i>
<i>Zöld disznóról mesét mondok.</i>	<i>Da ti pričam priču o crvenom vrapcu?</i>	<i>Ich werde etwas sagen, wovon ihr noch nie gehört habt.</i>

THE LEXEME *DISZNÓ* (PIG) IN HUNGARIAN, SERBIAN AND GERMAN PHRASEOLOGY

The pig is one of the most important domestic animals of Hungarians, which is relevant economically, but also from the point of view of culture and everyday life. In addition to Hungarian culture, other nations also consider the pig an important animal, so it is not surprising that it also played an important role in phraseology. Due to the rich history of language contact between the Hungarian-, Serbian- and German-speaking regions, it is of great interest to examine how the pig appears in the phraseology of these languages. The main objective of this paper is to analyze whether the idioms containing the lexeme *disznó* (pig), extracted from Hungarian idiom dictionaries, have adequate counterparts in Serbian and German, and if so, to determine the level of equivalency there is between them. Furthermore, this contrastive research highlights the differences and similarities in the meaning and usage of these idioms across the three languages. Based on my research, the proportion of complete equivalence is low, while nearly half of the idioms exhibit some degree of equivalence.

Keywords: contrastive phraseology, Hungarian phraseology, Serbian phraseology, German phraseology, pig

DISZNÓ (SVINJA) U MAĐARSKOJ, SRPSKOJ I NEMAČKOJ FRAZEOLIGIJI

Svinja je od velikog značaja za privredu i kulturu, ali i za svakodnevni život Mađara. Pored mađarske kulture, ona je značajna životinja i u drugim zemljama, zbog čega nije iznenađujuće što ima bitnu ulogu i u frazeologiji. Zbog dugogodišnjih kontakata između mađarskog, srpskog i nemačkog naroda, zanimljivo je posmatrati na koji način se svinja pojavljuje u frazeologizmima predstavnika ovih jezika. Glavni cilj ovog istraživanja jeste da se analizira da li frazeološke jedinice sa komponentom *disznó* (svinja), prikupljene iz frazeoloških rečnika mađarskog jezika, imaju ekvivalente u srpskom i nemačkom jeziku, i ukoliko ih imaju, koji stepen ekvivalencije postoji među njima. Takođe, ova kontrastivna analiza ilustruje koje se razlike i sličnosti pojavljuju u značenju i upotrebi tih frazeologizama u pomenutim jezicima. Na osnovu rezultata istraživanja utvrđeno je da je udeo potpune ekvivalentnosti nizak, dok skoro polovina frazeologizma ipak pokazuje izvestan stepen ekvivalentnosti.

Ključne reči: kontrastivna frazeologija, mađarska frazeologija, srpska frazeologija, nemačka frazeologija, svinja